

BAKA L. PATRIK

Párhuzamos univerzumok II. – Ifjúsági kontrafaktumok (2. rész)

Andrássi György: *Polgárháború* vs. Peter Sanawad: *Hívószó*

Világok és ideológiák

Peter Sanawad *Hívószó*zában a Lengyel–Litván Unió fennmaradása a tét, még akkor is, ha a kalandok egy pillanatra sem vezetnek a korabeli Magyar Királyság határain túlra. Mondhatni, inkább a probléma jön látogatóba az északi szomszéd kancellárjának, Zsilinszky bárónak a személyében. A nemes azért érkezik Pozsonyba, hogy a Habsburgok támogatását kérje, amennyiben az orosz és a porosz birodalom úgy döntene, harmadszor is hozzáfog országára feldarabolásához. A védnökségért cserébe az osztrák dinasztia éppúgy területi követeléseket állít – előrevetítve a mi világunk történelmének azon szegmensét, miszerint a Habsburgok is részt vállalnak majd az állam feldarabolásában –, amelyek viszont elfogadhatatlanok a lengyel követség számára. A delegáció tagjai így hozzálátnak fondorlatos tervük megvalósításához, amelyben a mágia éppolyan fontos szerepet játszik, amiként egy clockpunk érchadsereg is.

Mielőtt azonban ezen a szálon továbbmennénk – teret engedve a fantasztikus világépítésnek –, szót kell ejtenünk Sanawad történelemhez fűződő, sajátos viszonyáról. A szerző alternatív univerzuma sok mindenben megegyezik a miénkkel: Magyarországon a Habsburgház az uralkodó, Oroszország cárnéja II. Katalin, a Lengyel–Litván Unió pedig gyenge, ténylegesen a végnapjaihoz közelít. Az osztrák fél tárgyalóbizottságának összetétele az író tájékozottságról tanúskodik, hiszen olyan, „ideát” is valós személyiségek alkotják, mint Pálffy Rudolf pozsonyi várkapitány, von Schratzenbach hercegérsek, Buccow tábornok, I. János liechtensteini herceg és Ráday Gedeon Hont vármegyei főispán. Jórészt ez áll a lengyel követségre is, melynek tagja Kazimierz Pułaski, Samuel Korsak és Tadeusz Reytan is. Gombrowicz ceremóniamesterről, és főként Zsilinszky báróról azonban már mit sem tud a mi történettudományunk. Különös megoldásnak mondható, hogy az országára harmadszori felosztásának veszélyével fenyegetett lengyel vezetés az utolsó két karakter által voltaképpen a gonosz szerepébe kerül, minek folytán mintha jogosnak is tűnne fel az állam felszámolása; a legendás lengyel-magyar barátságának nyomát sem találjuk a műben.

A főhős nő, Hunyadi Regina dinasztijáról rögtön a regény nyitányában fontos információkkal gazdagodunk, amelyekből nyilvánvalóvá válik a korábban már taglalt tény: Mátyás király uralkodása kimarad a magyar történelemből; hosszabban idézünk:

Fortuna talán akkor hagyta el a családját, amikor apai ősapja, Hunyadi László megszökött a vártömlőcből Budán, s ezzel magára vonta V. László és csatlósai haragját. [...] Mátyást évekig a bécsi börtönben tartotta bezárva, ahol örei méltánytalan gúnyral illették, megkeserítve amúgy is nehéz sorsát: a »magyarok királyának« csúfolták őt.

Így hát leáldozott a nagy dinasztia napja, fokozatosan elzalogosodtak a birtokok, megszűntek a támogatók, eltűntek a barátok. Utálatos jövevények lettek Magyarországon. Aztán V. László meghalt. Nagyjából ez volt az az év, amikor a Hunyadiak vissza mertek térni Magyarországra, de a régi birtokaikat, méltóságukat és vagyonukat már nem szerezhették vissza. (H: 8)

A két testvér, László és Mátyás szerepének felcserélésével – még ha információink szerint Mátyást nem is ölték meg – Sanawad egy olyan eseménysort generál, aminek a vége a dinasztia teljes eljelentéktelenedése lesz, Regina pedig az egyetlen, kolduló sorsra jutott utód. A szerző a névadással mindazonáltal igen következetes, hiszen a késő latin eredetű név jelentése „királynő”,¹ amivel egyszerre történik utalás a család mi világunkon belüli felemelkedésére, s talán a lány jövőjére vonatkozóan is, bár ez utóbbi csak önkényes feltételezés. Az, hogy a szerző egy férfiorientált korban nőt tesz meg főszereplővé, mindenképp dicséretes, s bár ezen a fronton több, a nemek egymáshoz képesti státuszára vonatkozó kérdéskört témává lehetett volna tenni, sokat elárul, hogy a Hunyadi utód kalandjai épp azután sűrűsödnek meg, hogy Kempelen fiúruhájába bújjik.

Regina úgy keveredik bele a történetbe, hogy véletlenül Zsilinszky Pozsonyba érkező fogata elé zuhan; itt jegyeznénk meg, hogy a város lakossága a történelmi tényeknek megfelelően sokszínű, az oláh kovácstól a szlovák koldusig sok mindenkivel találkozunk. A báró rögtön előre megtervezett merénylettel vádolja, ami hamar ellenszenvessé teszi őt az olvasó számára. Reginát Kempelen Farkas szabadítja ki a kellemetlen helyzetből, majd felismerve benne a Hunyadiak utódját, a pártfogásába veszi, s azt sem bánja, hogy koldus barátaival kicsit szimatolni kezdenek a kellemetlen kancellár szándékai iránt; úgy használja őket, mint Martin Varysa a madárkáit. Zsilinszkyről kiderül, hogy hosszú idő óta kovácsoltatja acélhadserégét az aggteleki Baradla-barlangban – ezekkel a szerkezetekkel kívánja elkerülni országa bukását. Ám ha úgy alakul, az se lenne ellenére, ha rögtön Moszkvát is bevinnék, s önmagát is szívesen látná akár Magyarország trónján is általuk. A gépeket azonban nem egy korabeli technikai áttörés kelti életre, hanem sötét mágiában jártas fiának varázslata, *hívószava*:

1 Vö. LADÓ János – BÍRÓ Ágnes, *Magyar utónévkönyv*, Vince Kiadó, Budapest, 2005, 230.

A garabonciás tenyeréből halvány világosság tört elő, s átjárta a gépeket. Nem olyan energiából állt, mint amit ismert: ez nem keltett hőt, nem okozott zavart. Ez a mozgás esszenciája volt. Ugyanaz a hajtóerő, ami a teremtés kezdetekor elindította a Napot, a Földet és a csillagokat, ami szabadsággal látta el az embert, a szellemi lényeket, s áthatott minden létezőt.

[...]

Az első pillanatban olyannak tűnt, mint egy életre kelt lovagi vértesz a múltból, ám sisakrostély nélkül. Ütemesen, darabosan lépkedett, mint egy lelket kapott gólem. A legfélelmetesebb mégis a tekintete volt. Üvegokulárék alkottak sugarat a vaskatona szemüregében, egészen úgy, mintha valamiféle tekintetet akarnának kölcsönözni a fémes arcnak. Ahogy körbefordította fémfejét, a szeme fényt árasztott, és élt. (H: 42; 64.)

A szerző tehát egyszerre szerepeltet valós és fiktív karaktereket, s ami fontos, az alternatív konfliktus tetemes része is főként az utóbbiak között zajlik.

Zsilinszky működése mindazonáltal túlzásokkal telített. Az a felvetése például, hogy maga váljon Magyarország királyává, teljesen következtelen, hiszen a szűkebben vett országnak csak a Habsburgok által van bármi köze a birodalmi viszályhoz. Mi oka volna tehát a kancellárnak épp a magyar trónt kiszemelni? Érthetetlen az a megoldás is, hogy miért épp az aggteleki Baradla-barlangban kerül elhelyezésre az érchadsereg, hiszen a cselekmény két központi helyszíne közt így cirka háromszázharminc kilométeres a távolság, amit hőseink úgy szelnek át, akárha a szomszéd faluba ugranának el, s mindezt a XVIII. században.

Az acélhadsereg ábrázolása tipikus steampunk minták szerint történik: fogaskerekerek pörögnek, a mozgás akadozó, felmerül a rézburkolat lehetősége, a technológia pedig nagyban meghaladja a kor lehetőségeit, igaz, a mágia játszik közre. Szerkezeteivel azonban Sanawad egy igen kitaposott ösvényre tér rá, hiszen már csak saját kiadóján belül is több steampunk szerző él a mechanikus ember viktoriánus korba helyezésének kliséjével, elég csak George Mannra vagy Szilágyi Zoltánra gondolnunk, s ami a leginkább sajnálatos, hogy bár a *Hívószó* központi elemként kezeli ezeket a masinériákat, rájuk vonatkozóan semmiféle újító megoldással nem él.

A babonás kor letűkröződését véljük felfedezni abban, hogy Regina és barátai feltétlenül szükségesnek tartják a szenteltvízzel való felszerelkezést, mielőtt az acélsereg elleni kalandba bonyolódnának – megmosolyogtató vámpirikus áthallás ez –, de tanulságos az is, hogy a pórnép épp azt a karaktert tartja az „ördög cimborájának”, akit egyedülként kerül el a babonás világlátás, s aki végig a tudomány hatalmával próbál szembeszegülni akár még a természetfelettel is:

Tudós fő lévén tisztában vagyok azzal, hogy a legtöbb „mágikus” jelenség háttérben valamely természeti jelenség húzódik meg. – Majd egy kicsit később így gondolkodik az ércvitézekről: – Az villant az agyába, hogy ha fel tudná valamiképp hevíteni a testeket, a hőtá-

gulás miatt széthullanának eresztékeik. Vagy ha túlhűtené őket... no de hogyan? (H: 45; 66.)

2 Vö. *Uo.*, 26.

3 BART Dániel, *I. m.*

A narratíva ezt a kérdést is megválaszolja, az azonban kétségtelen, hogy a *Hívószó* hősei közül leginkább Kempelen Farkasra érdemes odafigyelnünk.

Regénypoétikák

Andrássi György narrátora egyes szám első személyű, homodiegetikus elbeszélő, beszámolója pedig egyszerre szembesít az ideológiai harc ifjúságra gyakorolt hatásaival és a fiatal felnőttek lélektanával, mindennapi problémáival is, legyen szó a szülőkhöz fűződő viszony átalakulásáról, az érvényesülés nehézségeiről, vagy nőkről és szerelemről. Hősünk, Ákos neve török eredetű (*ak kus*), jelentése pedig „fehér sólyom”, igaz, az ótörök nyelvben a *kus* még a „hattyút” jelölte.² Ami biztosan kiolvasható ebből az eredőből, az a tisztaság, amit a fehér szín alap attribútumaként könyvelhetünk el, s a regény borítójának alsó részén olvasható „szigorúan semleges” paratextussal is együtt rezonál. Utóbbi vonatkozás első ránézésre paradoxnak hat, hiszen a mű első szakaszában Ákos a szoclib fél katonája – kritikus cinizmusa egyértelműen baloldali gondolkodásmódot tükröz vissza – , hányattatásainak eredményeként azonban végül egy fölöttes, pacifista pozíciót foglal el, minek okán visszaigazolja a neve által predesztinált jelentést. Fontos hozzátenni, hogy noha a név ősi eredetű, mégis inkább a fiatalabb generáció tagjai közt gyakori, ami Ákos vezetéknevének mellőzésével társulva – jószerével minden más karakter vezetéknevét ismerjük – lehetővé teszi, hogy elbeszélőnk alakjában a fiatalság egésze testesüljön meg, aki így egy személyként tükrözi le mindazt, amit a közeg az egész magyar ifjúságra rákényszerít. Bár egy szakaszon hősünk épp a maga jelentőségére próbálja ráirányítani a figyelmet – „És most része lettem ennek a történetnek. Nem az arctalan tömeg tagjaként, hanem névvel, arccal, személyiséggel.” (P: 209) –, az iméntiek fényében ennek épp az ellenkezőjét éri el. Részleges névtelensége a kiterjesztést vonja magával.

A karakterépítés mindenesetre több helyütt problémás, hatalmas váltások mentén építkezik – például az egyes nőalakokhoz fűződő viszonyai terén –, melynek megindoklásához kevésnek tűnik az ifjúság szeszélye. A mindenhez értő megjegyzéseket fűző apjával szembeni folyamatos ellenérzései a függetlenedés sziszifuszi küzdelmének letükröződéseként olvashatók – miközben a rá való folyamatos hivatkozás egyidejűleg az apa Ákos által is elismert fölényével szembesít, és azzal, hogy „tulajdonképpen azt szeretjük, aki idegesít, a legnagyobb gondjaink [pedig] személyiségünk legfőbb építőkövei”³ –, ahogy az útja során megismert, mindenkor okító hangot megütő felnőttekkel vívott szópárbajai is az ifjúság azon érzetét viszik színre, ami az egész világot egy ellenük való összeesküvésnek dekódolja. A

4 PINTÉR Bence –
PINTÉR Máté, *A szivarhajó utolsó útja. Fejezetek a Duna-menti Köztársaság történetéből*, Agave Könyvek, Budapest, 2012.

felnőttek közt azonban nincsenek érdemi különbségek: mintha mindannyian a kritikus apa alteregói volnának.

Ákos, szerepének körülhatárolásakor rendre popkulturális utalásokkal él, melyek közül a legdominánsabb James Bond alakja, igaz, a legtöbbször úgy hivatkozik rá, mint aki nálánál sokkal sikeresebben oldotta volna meg az adott feladatot. Ezen a ponton Andrászi műve rokonságba állítható *A szivarhajó utolsó útja*⁴ című magyar alternatív történelmi regénnyel, melynek főhőse, Kossuth Csaba éppúgy a Duna-menti Köztársaság szuperügynökeként prezentálódik, a 007-es túlzó attribútumaival felvértezve. A *Polgárháború* folyamatosan taglalt románcai, melyek idősebb nőkhöz, vagy épp a másik oldal lányaihoz fűzik Ákost, éppúgy felfoghatók bondi párhuzamokként, bár az utóbbi példa karaktereinknél a *Rómeó és Júliát* idézi meg evidens párhuzamként. Ákos többször hivatkozik számítógépes játékokra is – különösen az azok belső nézetű, akcióorientált válfajára –, amelyek korosztálya számára egy kvázi elő katonai kiképzésként értelmeződnek, minek folytán relatíve könnyen sikerül alkalmazkodniuk a polgárháborús állapotokhoz és feladatokhoz.

Fidóék ugyanazt az angol SAS-rendszert vették át, amit mi. Öt személyes csapatok ott is, itt is. Csak ott több a fiatal, aki ugyanazt a remek hollywoodi kiképzést kapta, amit én. Nálunk több az öreg – régi, kihízott katonai dzsekikben a kádári néphadseregből. Csupa nosztalgia és elvtárszás. Irigyelném fidóékat, ha náluk nem reggeli misével kezdődne a nap. (P: 20–21.)

[Majd egy kicsit később:]

[A] fegyver engedelmesen köhög a kezemben. Mintha virtuális háborúban lennék egy játékteremben. Célzás, lövés. Ha találsz, az ellenséges katona kis füstfelhőben elpárolog. (P: 34.)

A regény egy tetszetős intertextuális beszivárgása, amikor Ákos betörőként olyan intenzíven éli át egy évekkel korábbi, gyerekkori emlékét – a „reggeli felvágott és a dzsem ízét” éppúgy érezve, mint akkori nyugalmát is –, ahogy *Az eltűnt idő nyomában* főhőse, Marcel. Ehhez hasonló mozzanat, amikor hősünk azt várja tükörképétől, hogy megfiatalodjék, Oscar Wilde klasszikusára, a *Dorian Gray arcképére* utalva. A regény legfontosabb vendégszövege mégis az „aki kardot ránt, kard által vész el” szakasz, mely nem csak *bibliái* intertextus, hanem az *István, a király* rockopera kulcsmondata is egyben, minek révén – talán a turáni átok beteljesülésének kifejeződéséeként – „odaát” párhuzam létesül az országot dúlt, egymástól ezer éves távolságra lévő két polgárháború között.

Andrászi fejezeteinek nyitányai az esetek többségében határátlépéssel szembesítenek, amennyiben egy visszatérő CNN-adásból szerzünk tudomást a magyarországi állapotokról, hőseinkhez hasonlóan: olvasó és karakterek tehát ugyanazt az információt kapják a helyzetről. A különbséget pusztán a mediális váltás jelenti: amíg a befogadó szöveggént, addig a szereplők audiovizuális anyagként szembesülnek vele. De nincs ez másként a regény többi részével

sem, hiszen Ákos megéli az eseményeket, jelen van bennük, számunkra azonban csak az irodalom médiuma közvetíti azok teljességét. Mindez egyszerre szembesít az egyes médiumok különbségeivel, illetve azok valósághoz fűződő viszonyával is. Ahogy arra hőseink is reagálnak, a CNN adása az adott helyzetben azt a szerepet tölti be, amit a múlt rendszerben a Szabad Európa Rádió látott el: rólunk tudósít, nekünk (is), de a mi (ideológiai) megkötéseinktől megszabadulva.⁵ A mű mindazonáltal társadalom és médiakritikát is gyakorol a CNN műsora által, hiszen a regényben előrehaladva a magyarországi események mind hátrébb kerülnek a hírlistán, míg nem a Kína és India közt kirobbanó konfliktusra koncentráló világ számára jószerével teljesen eljelentéktelenednek.

Tudtam, hogy igaza van. Ez az összecsapás akár atomháborúhoz is vezethet. Mégsem voltam képes igazán komolyan venni. Csak ültem a kávéházban, néztem a falra szerelt tévét és arra gondoltam, mindez a világ másik felén történik. Pesten béke van. (P: 257.)

A hírekben látott véres történések tehát csak akkor jelentenek számunkra többet pusztán érdekességnél, ha bármi közünk van hozzájuk. Ha nincs, úgy érthetetlenek, mi pedig éreketlenek vagyunk irántuk. Ez tükröződik vissza abban is, ahogy a regény a nyugati demokrácia működését látja, hiszen a nemzetek fölötti szervezetek főméltóságainak beavatkozása „odaát” – s ha a felkínált görbe tükörbe tekintünk, olykor sajnos „ideát” is – kimerül abban, hogy igyekeznek tárgyalóasztalhoz ültetni a szembenálló feleket. Andrászi könyvéből továbbá kiolvasható a média azon tulajdonsága is, hogy befolyásolni tudja a külső közvéleményt azáltal, hogy melyik oldalt milyen gyakorisággal, milyen színben és milyen szereplők révén szerepelteti a képernyőn. A „V”-t villogtató, csinos fidós tinik Ákos szerint már csak a mosolyukkal is befolyásolják a polgárháború külső megítélését.

Hőseink az apja elnyomott írói munkásságát alapul véve a hazai irodalomtudomány popkultúrához fűződő viszonyára, a szép- és spekulatív fikciós literatúra egyesek szerinti összebékíthetlenségére is reflektál, a befogadóban pedig óhatatlanul megidéződik az előző fejezetben részletesen taglalt pólusok mentén történő megosztottság, ahol az egyik fél már csak azért is ellehetetleníteni kívánja a másikat, mert az másként és más eszköztárral – esztétikai ideológia helyett például világok építésével – halad az útján.

Túl érthetően ír ahhoz, hogy kedveljék a hivatalos zsenik, akik százoldalas, követhetetlen mondatokban szólnak két tucat rajongójukhoz. Túl élő jellemeket teremt [krimijeiben], túl mélyek a gondolatai ahhoz, hogy lenéző vállveregetéssel elfogadják ügyes iparosnak, és mint ilyennek, biztosítsanak egy kis helyet az irodalom szentélyében. No meg kasszájánál. (P: 168.)

Andrászi műve nyelvi megoldásaiban is visszatükrözi politikai tematikáját, a főhős cinizmusa révén a humort is biztosítva. Erre példa,

5 Egy ilyen adásból szerzünk tudomást arról is, hogy Románia boldogan küldene felszabadító csapatokat Budapestre, mely mozzanat mindegyik történelem-kísértő vonatkozása miatt érdekes, a dunai jelenethez, vagy ahhoz hasonlóan, hogy a Szent Korona épp az osztrákoknál köt ki.

amikor a „liberális lögyakorlat” mibenlétén morfondírozva felteszi az ironikus kérdést: „Mindenki arra ló, amerre akar?” (P: 11.). De példaértékű a következő hasonlat is: „Hallgattam, mint jó kereszténydemokrata a kinyilatkoztatást.” (P: 14.). Felrémlenek persze egyszerűbb szimbólumok is – az utcán látott döglött galamb képét nem kell magyarázni –, de az olyan hozzáfűzések, mint amit az akcentusa le nem leplezése végett vállalt hallgatása után tesz – „végre megszólalhatok anélkül, hogy minden hangzóm mellé nyelvészt állítanék” (P: 197.) –, jól jelzik a mű késéles hangvételét, ami pedig a főtematika színrevitelének kétségkívül legjobb módja. Ugyanilyen remek megoldás az az írás/beszéd aktusának leleplezésére vonatkozó lépése is, amikor a félelem többes számú kifejezése után annyit mond: „[n]a jó, átteszem egyes számba. Én botlottam meg kövekben és faágakban, én riadtam halálra” (P: 190.), vagy az önmagával folytatott, írásban önálló személyeként jelölt párbeszéd (P: 207.).

Nyelvi téren a *Polgárháború* különös kettősséggel szembesít, az ugyanis, ami hiányosságként írható le, ugyanezen jellegéből adódóan válik zsánerönreflexióvá is. Andrászi György műve mintha két nyelvi kvalitásban szólalna meg, egy egyszerű, a cselekményleírásra fókuszáló, helyenként pongyolának is mondható hangon, másutt pedig az emberi lét legmélyebb tapasztalásaival és igazságaival szembesítve, pontos, sűrű és súlyos fogalmazásmóddal, képi és nyelvi leleményekkel. Van továbbá egy olyan sajátossága a prózájának, hogy egy-egy hosszabb bekezdésen belül egymásra fűzve halmozza az azonos mondatfelüteseket, más-más zárásra futtatva ki az egyes gondolatokat, a tágítás, az árnyalás vagy a kikezdés célzatával; az eljárás kulcsszava, tehát a mondatkezdő szó a legtöbb esetben a „talán” – másutt a „ha”, „hogya” –, ami a *Polgárháború* legmeghatározóbb kifejezése is egyben. Mindkét itt taglalt jellemző számon kérhető volna a szerzőn, ám észre kell vennünk, hogy az ellentét, illetve az egyes mondatok eltérő kifutása – legtöbbször ráadásul a „talán” kifejezéssel indítva – az allohistorizmus zsánerére tett önreflexiókként is olvashatók, hiszen a variánsok – mondat vagy világvariánsok – egymásmellettségével szembesít, melyeket egy véletlen mozzanat is életre hívhat, kifutásuk azonban könnyen egymással ellentétes lehet. De így értelmezhető a rengeteg, emlegetett budapesti utcanév is – olykor talán már túlzásba is esik a szerző –, ami a helyiek számára az átélést is felerősíti, viszont a párhuzamos, egymásba futó és egymásból kiinduló utak a multiverzum, a variációrengeteg sajátos letükröződéseként is olvashatók.

A zsánerre vonatkozó nyelvi önreflexiók tárháza igazán széles, így nem törekedhetünk teljességre. Az alább következő példák azonban – a dolgozatunk elejére emelt citátummal egyetemben – jól érzékeltetik a jelenséget:

[A] ki nem lőtt szellemgolyók visszaröppennek a fegyvercsövekbe. Le nem zajlott harctól visszhangzik a szűk tér körülöttem, ki nem folyt vér szennyezi a kopott mozaikpadlót. (P: 33.)

A második rúgás a fejére megy. Kicsit olyan, mintha kapura rúgnék, csak ez a labda testben végződik, múltja van és jövője is, ha nem rúgok túl nagyot. (P: 55.)

Lassan telt az idő, vánszorogtak a percek, aztán hirtelen, minden átmenet nélkül átkerültünk abba az univerzumba, ahol történnek a dolgok. (P: 100.)

Mind a négy szövegrész a történés és a meg nem történés kettősségével szembesít. Az allohistorizmus alapvető tapasztalatával, hogy egy-egy apró döntésen múlhat minden, s ami a mi síkunkon nem történik meg, az a sokvilág-elmélet értelmében valahol máshol talán igen. Andrászi könyvének nyitánya és záró szakasza az iméntiekhez hasonlóan éppúgy elbizonytalanító hatást kelt, amennyiben álomként teszi értelmezhetővé a teljes narratívát.

Ez az álom nem arról szól, hogy diadalmaskodsz. Ez az álom arról szól, hogy menekülsz Budapesten, most, ezen a télen. Talán a valóság elől. (P: 7.)

Ezzel persze elhinti annak lehetőségét, hogy nem is egy alternatív világra, hanem csak az elbeszélőnk álmának paraterére nyílt rálátásunk, ezzel együtt a regény merészebb húzásait, illetve sutább megoldásait is elegyengetve. A befejezés azonban nyitva marad – Schrödinger macskája-effektus –: Ákos kilép szobája ajtaján, és alig várja, hogy a szüleitől megtudja, melyik világban is ébredt fel. Mi azonban nem kapunk választ. Számunkra csak a regény tanulságai maradnak meg, és újabb önreflexió a jövő alternatíváira:

Olyan valószínűtlen volt mindaz, ami történt. Olyan hihetetlen volt, hogy mindannyian megőrültünk néhány hónapra, elment az eszünk, aztán valahogy visszatért. Talán csak álmodtam az egészet. [...] Nem bírtam tovább. Tudni akartam. Felpattantam és céltudatos léptekkel megindultam az ajtó felé. (P: 262–263.)

Amíg Andrászi György *Polgárháborúja* elsősorban az ifjú felnőttek horizontjából bomlik ki – az elbeszélő Ákos is egy tizennyolc éves gimnazista –, addig Peter Sanawad *Hívószava* a hátlapja értelmében is a tizenkét évesnél idősebb befogadóknak ajánlott. Ehhez értelem-szerűen egy relatíve egyszerű nyelv dukálna, ám a szerző olykor döcögős, nyakatekerten megírt mondatokkal operál, a korhűséget prezentálni óhajtó, sok esetben erőltetett archaizmusok – aggasztólag, kivihetetlen, süldő, cűg, fémmzárvány, hátramars – pedig inkább csak nehezítik az olvasást.⁶ Ezekkel szemben ráadásul ott sorakoznak azok az elemek, amelyek viszont kilógnak a korból, vagy nem evidens tartozékai a háztartásoknak, mint a polcról lekapott majd „teaforralóval” elkészített „mentatea”, amivel Kempelen Farkas kínálja az először látott utcagyerekeket. A „nacionalizmus” jelenségének emle-

6 Ugyanezt kéri számon a kötetben a következő kritika is: Liliane EVANS, *Peter Sanawad: Hívószó (Hollóvár 1.)*, Ekultura, 2015. = <http://muveszetnyelve.blogspot.sk/2015/01/peter-sanawad-hivoszo-hollovar-1.html>

getése ugyancsak problémás, korai a XVIII. század derekán, a protestáns vallásokra istentagadásként hivatkozni pedig – bő száz évvel a harmincéves háború befejezése után – elég megkésett. De az olyan szavak, mint a „mechanikai csatlakozó” vagy éppen a „zakó” is idegenek ebben a közegben, a történelmi kor bizonyos vonatkozásainak taglalása pedig kissé didaktikusra, a szövegből kilógóra sikeredett, legyen szó a pozsonyi várba vezető, Kempelen tervezte lépcsős alagútról, a város fejlődésének sajátosságairól, vagy épp az egyes státuszok körüljárásáról.

Hőseink egyértelműen elhelyezhetők a jó-rossz oppozíciók mentén. Karakterük egy-egy szóval, tulajdonsággal, s nem egyszer pusztán státuszmegjelöléssel is megragadható, ami nehézkessé teszi a velük való azonosulást. Igaz, a regény nagyon rövid terjedelmű, s a mélység olykori hiánya is ennek számlájára írható, a cselekményesség bizonyos szakaszai helyett azonban lehet, érdemesebb lett volna ezt a vonalat erősíteni. A tizenkét éves korosztálynak is megvannak a maga problémái, vágyai, küzdelmei, ezek érzékeltetése pedig vélhetően legalább akkora haszonnal járt volna, mint az egymásra szőtt kalandok. Szereplőink titkos tudástól, s vele az írástól való félelméből is az ifjúság irodalom iránti, negatív előfeltevései olvashatók ki...

– Az olvasás tudománya önmaga is félelmetes. Legjobb lenne tűzre vetni. Most! (H: 70.)

... Csülök gondolata az ifjúsági szerzők számára azonban keringőre való felhívás is, hiszen elsősorban az ő dolguk, hogy olyan szöveget tegyenek le az asztalra, amelyek eloszlatják az olvasással szembeni kételyeket.

A regény két helyen is az előrevetítés eljárásával él, oly módon, hogy a kevésbé jelentős események leírásánál használt hasonlatok a későbbi, meghatározóbb mozzanatoknál már valósággá válnak:

Valami elroppan odalenn. Hirtelen történt. Mint amikor egy csigolya reccsen egyet, és kettéhasad a csont. [...] A fölé gördülő hintó aljának fékezőrúdja lehetett a hang forrása. (H: 5.)

Vs.

Majd meglátták az őrség földön fekvő tetemeit. Megroppant csigolyával, átdöfött testtel. (H: 72.)

– A diplomácia kiszámíthatatlan, várkapitány uram.
– Nem, kamarás. Az ördög hangulata kiszámíthatatlan. A diplomácia pedig az ördög beszélt nyelve, amivel e világot a kárhozatba viszi. (H: 16.)

Vs.

– Hát nem a segítségért esedezett nemrég?

– Segítség? – kérdezte a báró ingerülten. – Mégis miféle segítség? Az csak diplomácia volt, szó szavak hátán. (H: 112.)

Ha a regény további, sikeres nyelvi megoldásairól kívánunk szólni, a dolgozatunk nyitányába emelt zsánerönreflexión túl megemlíthetjük a kötet címre való utalások sokaságát – pl. „sötét erők hívószava” (H: 46.), „a kovácsoltvas szerkezeteket életre hívó szó” (H: 57.), a „kódex hívja, szólítja őt” (H: 62.), „ez ama hívószónak köszönhető, ami hasonlóképpen mozgásra bírta őket” (H: 77.), „a hívószó életre keltette a lapokat” (H: 104.) –, mely terminus ilyenformán a mágikus megidézés, a varázslat szinonimájává válik. Ebben a kontextusban kerül alkalmazásra a „tükör” hasonlata is (vö. H. 69; 77.), hiszen egy másik hívószó tükröként oltja ki az előző keltette varázst. Szabadabban értelmezve itt is egy zsánerönreflexiót fedezhetünk fel, amennyiben az „ideát” és az „odaát” világi is kioltják egymást, az alternatívák alapjául szolgáló mülthasadás mentén, ami ilyenformán torzító tükröként leplezhető le. Jól működő hasonlatok továbbá a „bizalom hosszú láncává kovácsolódó” barátság (H: 32.), „az égiek kedvenc betyárjának” szerencséje (H: 35.), „a mágikus mindentudás kottájának” számító varázskönyv (H: 55.), a „Baradla barlangba” alliterációja (H: 93.), vagy épp az olyan világirodalmi kapcsolások, mint az acélhadsereget életre hívó „garabonciás” gyermekkori szenvedélye az ólomkatonák elpusztítása iránt, Hans Christian Andersen *A rendíthetetlen ólomkatona* című meséjét idézve meg (vö. H: 124.), de Pálffy Rudolf felmentő huszárlövességének pirkadattal való érkezése is a rohani hadsereget idézi meg, Tolkien halhatatlan *A Gyűrűk Urajából*.

A *Hívószó* a transzmedialitás jelenségére is kapukat nyit illusztrációi révén, amelyek a kifestendő kép hatását gyakorolják. A befogadónak ilyenformán módja van a saját maga által kiöltött tónusokkal árnyalni a világot, az így kialakuló variánsok pedig a kötet és az univerzum megjelenítésének alternatívái lesznek.

Utóhang

Andrássi György *Polgárháború* és Peter Sanawad *Hívószó* című regényei arra tesznek kísérletet, hogy az ifjúsághoz is közelebb hozzák az alternatív történelem jelenségét. Utóbbi mű lerakja az alapokat, érzékelteti a kérdésfelvetést, s bár több jó megoldással is él, mind metonimikus, mind pedig metaforikus szintjén további csiszolásra volna szüksége ahhoz, hogy igazi görbe tükör legyen. Andrássi György fiatal és nem csak fiatal felnőtteknek szóló műve ellenben hűsbavágó megoldásokkal, nagyítót használva világít rá a közéleti politikát s vele a mi mindennapjainkat is keresztül-kasul szétszabdoló repedésekre, lövészárkokra, hangjának cinikus éle, és pajzsának pacifizmusa pedig remek fegyverzetnek bizonyul az ideológia réme ellen.